

La Primera Guerra Carlina al Pla d'Urgell

Sebastià Garralon

Centre de Recerques del Pla d'Urgell Mascança

JUSTIFICACIÓ

No voldria deixar passar l'ocasió de deixar constància de totes aquelles engrunes de la nostra història que he recollit en el decurs de molt temps dels nostres avis, en documents que jeuen en les golfes, a diversos arxius i que són les culpables d'aquest treball sobre la dita Guerra dels Set Anys. L'article és part d'una recerca sobre la primera de les guerres carlines. Diferents han estat els arxius consultats; a més, cal destacar el dietari que una família palauanglesolina ha preservat al llarg dels anys salvaguardant-lo més d'un cop d'una desaparició segura.

Amb aquest article vull deixar constància i retre un petit homenatge a un «homenot» de Coll de Nargó, Emili Solà, historiador local i excel·lent persona, a hores d'ara ja traspasat, que en les xerrades compartides va tenir cura d'informar-me tant d'aquells lligalls que tenia per resoldre sobre el tema, així com del seguiment dels episodis d'aquesta guerra que la comarca del Pla d'Urgell va viure.

INTRODUCCIÓ

Quan el rei Ferran VII va morir, la regenta Maria Cristina, esposa del rei i mare d'Isabel II, va canviar la Llei Sàlica (Felip V el 1713 havia legitimat que l'herència de la corona havia d'ésser per al fill mascle) a favor de la seva filla i en detriment de Carles de Borbó «el Pretendent», germà de Ferran VII i que era el successor natural.

Aquesta derogació de la Llei Sàlica va ser la principal causa de la revolta dels partidaris de Carles Maria Isidre, que va ser desposseït del títol de Príncep d'Astúries que tenia des de el seu naixement. Una causa que, a la fi, va ser determinant a l'hora de defensar-lo fou que els països del fuero, que eren Navarra, Bascongades i Catalunya, volien mantenir els tradicionals privilegis que tenien assegurats si regnava Don Carles, davant la presumible centralització del regim constitucional. La política que havia dut a terme la regent Maria Cristina i els seus diversos governs de respecte als liberals va alterar els ànims dels partidaris de Carles.

LA GUERRA ÉS SERVIDA

El bàndol que a continuació podeu llegir és una troballa important. La reina Isabel II hi deixava molt clares les coses sobre qui era la persona que manava:

Autorizado competentemente por el Exc. Sr. Capitán General de este ejército y Principado para tomar cuantas medidas crea contundentes para desbaratar y anonadar lo más pronto posible las miserables gavillas de forajidos que con sus excesos y rapacidad tienen en continua agitación a esta pequeña parte del Principado, cuando todo el resto de el disfruta felizmente de los beneficios de la paz y de los adelantos y bienestar que proporciona un Gobierno paternal; y sabedor que los principales caudillos de estas hordas destructoras, acosadas sin cesar y próximas a su destrucción, tratan en su último trance de su desesperación de multiplicar sus repetidos excesos y entregarse a toda clase de crímenes y de robos pasando con ellos a vivir a país extranjero como ya lo han verificado algunos, deseo por mi parte de secundar en cuanto pueda de la benéficas miras de nuestro dignísimo Capitán General que no son otras que las de evitar males y proporcionar al país toda la felicidad posible, de lo cual tan repetidas pruebas tiene recibidas, he creído conveniente tomar las resoluciones siguientes;

1 Todo individuo de cualquier clase o condición que entregue vivo o muerto a un cabecilla de las gavillas que infectan este territorio, recibirá en el acto de su presentación 300 duros, si entregase dos, 600 i así sucesivamente.

2 Quedan declarados cabecillas

Bartolomé Porredon (a) Ros de Eroles.

Manuel Ibañez (a) Llarç de Copons.

Don Benito Tristan (a) Mossen Benet.

Juan Balsachs (a) Mariscal de Biosca.

Los cuales se hallan en el día todos reunidos y capitaneados por el primero por la parte esta y por la parte de Berga los llamados Boquica, Muchacho y Chavana cuyos tres se hallan también juntos capitaneados por el Boquica.

3 Si el que presentase al cabecilla o varios fuese individuo de la facción, a más de recibir en el acto los trescientos duros por cada cabecilla que presente, recibirá también el más amplio y completo indulto de cuya gracia disfrutarán igualmente todos los que hubiesen contribuido o coadyuvado a la muerte o presentación del cabecilla en cualquier número que sean.

4 Todo individuo de la facción que llevado de las ventajas propuestas anteriormente intentase prender o matar a su cabecilla, y que por algún incidente desgraciado fuesen descubiertos sin poder verificar su proyecto y que por lo tanto tuviesen que escaparse, no se les entregará cantidad alguna de gratificación, pero si serán comprendidos en la gracia del indulto, que recibirán amplio y completo, como los que se hallan comprendidos en el anterior artículo. Y para que llegue la noticia de todos, se manda imprimir y distribuir a las justicias y demás personas a quienes compete su circulación.¹

LA GUERRA JA S'HA ACABAT

El dimarts 19 de gener de 1841 va ser publicat un edicte que deixava ben clares quines eren les intencions de l'estat. El text feia referència als batlles de tots els pobles de l'Urgell i posava com a exemple la celebració de la fi de la guerra que feia el poble de Bellcaire d'Urgell:

Terminada felizmente la guerra civil que por tantos años ha afligido a esta desgraciada Nación, preciso es que la memoria de los sacrificios hechos por los españoles, para alcanzar su libertad e independencia pase a la [...]. Cuando en el año anterior se recibió en este pueblo la grandiosa noticia del memorable abrazo de Bergara, como por instinto fueron de repente las calles llenas de vecinos, indistintamente hombres, mujeres y niños felicitándose con VIVAS A LA PAZ y a los grandes hombres que se la proporcionaban; más como en medio de aquel arrebatado de alegría fijaban los ojos no muy lejos de si y aun veían numerosas huestes armadas que por tanto tiempo perturbaban su reposo, esta memoria no dejaba en medio de júbilo de amargar algún tanto su corazón.

No así el día 18 de Octubre de 1840, día memorable en que mira el pueblo de Bellcaire terminada gloriosamente la guerra, asegurada de un modo nunca visto la tranquilidad pública, ni menos visto jamás tanto heroísmo como lo manifestado por el pueblo español en los acontecimientos del Septiembre ultimo, los cuales ha brillado la capital de la provincia dando entre otras consecuencias la de haber dictado la sabia providencia de que todos los pueblos tengan en su recinto y en el paraje público de costumbre el indeleble signo de sus libertades, como en efecto, el Ayuntamiento apenas recibió la orden mandó disponer una lápida y que gravada en ella aquellas eléctricas palabras de PLAZA DE LA CONSTITUCIÓN se fijase en aquel sitio que en otro tiempo existió y fue borrada por los enemigos de la Patria.

Para dar solemnidad correspondiente a este acto se previno a todos los vecinos el día antes que habría oficio solemne en la Parroquia y que todos acudieran con la decencia posible como en efecto así se ha verificado hoy tercer Domingo de Octubre en que se ha celebrado una Misa solemne a la que ha asistido el Ayuntamiento en cuerpo y en numeroso concurso en la cual el Reverendo pronunció un discurso análogo y finida la Misa se dirigió al Ayuntamiento y con el pueblo frente la lápida; allí arengó el alcalde a sus vecinos mostrándoles las hermosas letras que simbolizaban su felicidad y sus deberes, previniéndoles que por la tarde y noche habría baile público en la plaza que se acababa de asignar, despidiendo la reunión con los VIVAS A LA CONSTITUCIÓN, A ISABEL II, A LA INDEPENDENCIA y al invicto DUQUE DE LA VICTORIA.

1. Diputació Provincial de Lleida. Arxiu Històric.

Efectivamente por la tarde hubo baile en el que danzaron gentes de todas las edades y sexos, lo mismo fue a la noche, pero todo con el mayor orden y sensatez alternado con los vivas a los caros objetos.

ASÍ SE EXPRESAN LOS PUEBLOS.²

LA PRIMERA GUERRA CARLINA AL PLA D'URGELL

Labradores

La paraula labradores llegida literalment no té discussió, però dins l'àmbit de l'època que parlem era relacionada quasibé la gran majoria de les vegades per a titllar, als fora de la llei, de revolucionaris, de traïdors o de lladres i assassins; breu: els contraris al govern. També eren anomenats labradores els carlins. La definició, segons el govern i publicada a la *Gaceta de Madrid*, era la de «campesinos pobres, puesto que no poseen bienes ni tierras». Aquests acostumaven a ser els fills dels pagesos ja que en aquells moments gairebé tothom depenia de la pagesia. Els joves no tenien res al seu poder, al seu nom, perquè tot encara era del pare i, en molts casos, del patriarca de la casa, el padrí, que a cada llar manava fins a la mort.

Aquests joves no volien compartir la situació d'opressió i de pobresa i el ferro calent a què van agafar-se fou el moviment carlí. Cal tenir present que en aquella època es vivia del camp, no s'havia construït el Canal d'Urgell i tot el territori era de seca, amb molts turons i desnivells plens de grava i escampats arreu. El clima d'aquestes contrades era molt extrem: l'estiu era molt calorós i l'hivern cruelment amarg i fred. En el dietari que el pagès de Palau d'Anglesola que va deixar d'herència i que vaig recuperar, relatava i explicava entre moltes coses la climatologia de l'hivern de 1830 i de quaranta més. Sobre el primer any de la guerra, el 1833, hi deia: «la collita va ser petita, tant que lo dit any se van llaurar alguns trossos de sembrats, any de molts freds com mai cap vell havia vist, que fins el dia de Sant Isidre plogué dos dies, que fins dit dia no se veié cap sembrat que es pogués arreplegar de tant dolent».

Aquests labradores van ser anomenats també facciosos perquè eren seguidors del bàndol carlí i formaven part d'alguna que altra facció. Uns facciosos que tractaven els pares de la mateixa forma. I si no, llegiu la definició següent: «a esos padres que tanto han sufrido, al ver a sus hijos fugarse del hogar paterno integrándose en las filas de los malhechores rebeldes». Tots els organigrames governamentals d'aquella centúria van donar a aquest mot el significat que els convenia: caragirats, antipatriòtics, renegats, botiflers i, per damunt de tot, inductors a la violència i al crim. I en lletra negreta es remarcava a tots els comunicats oficials i així influïa, psicocològicament, en els que combregaven amb el govern. Per tant aquest mot que es repeteix tantíssimes vegades, al llarg de molts anys en les comunicacions oficials de l'Estat, vull deixar clar que no vol dir ni assassí ni lladre ni cap dels adjectius malèvols que he descrit anteriorment. En definitiva, la definició més idònia de labradores o facciosos es refereix als opositors d'una implantació política.

En la meua recerca de dades del Pla d'Urgell sobre els anomenats labradores i facciosos en els arxius i, després de parlar amb la gent gran, he pogut confeccionar un petit índex, incomplet, ja que eren molts els que hi podien ésser inscrits. Després de llegir milers de pàgines, he agrupat els noms dels facciosos per poblacions.

Fondarella

El gener o febrer de 1839 un edicte demanat per la Diputació de Lleida i signat en nom del Capità General de Catalunya, demanava que tots els consistoris (de la manera més ràpida possible) fessin arribar un llistat de facciosos. El consistori de Fondarella redactà una acta, datada el 17 de febrer, signada pel regidor Joan Bellet, essent batlle Joan Serret, síndic Jeroni Majoral, i confirmada pel secretari Antoni Camarasa, on s'afirmava que només dos veïns de la població eren facciosos: Josep Montserrat i Josep Spart. Els dos eren solters, no tenien cap bé i tampoc eren «expatriats».

Mollerussa

A Mollerussa l'acta, datada el febrer de 1837, era regentada pel batlle Miquel Culleré. I s'afirmava que solament hi havia quatre individus que s'havien fugat del poble: Isidori Tarrós, Ramon Tarrós, Josep Solsona i

2. Diputació Provincial de Lleida. Arxiu Històric.

Francesc Solsona. Aquest últim tenia una anotació al marge que deia: «éste se ha dicho que está muerto».³ Se'ls titllava de més que pobres i que únicament tenien unes petites cases que no servien ni per llogar-les.

Vilanova de Bellpuig

A Vilanova de Bellpuig l'acta era signada pel batlle Josep Aiguadé i la relació de veïns que havien ingressat a la facció eren: Pablo Piera (era casat i labrador o pages i de renom Passoll), Antonio Asqué (casat i labrador i de renom Retina), Francisco Majoral (casat i labrador i de renom Sabaté), Jaume Galitó (solter), Francisco Ortiz (solter), Mateu Solsona (casat i labrador) i Josep Llanes (casat i labrador). Després, continuava l'acta, hi havia individus que feien córrer per la vila que els esmentats havien engrandit el grup de la divisió de Navarra i que tots ells van ser morts en un atac que aquesta divisió van tenir a la Pobla.⁴

Torregrossa

Cal dir que aquest municipi no va presentar cap llista de facciosos. Segons el registre d'entrades de la Diputació hi ha dues circulars signades pel batlle Antoni Solsona, amb el vistiplau del secretari Ramon Theas, informant que tant a Juneda com a Puig-gros no s'havia dut a terme el segrest dels béns a veïns qualificats com a facciosos o expulsats. I que les poblacions d'Arbeca i les Borges Blanques encara no havien facilitat la resposta, per la qual cosa no ho podien dir.⁵

Miralcamp

En aquesta població el batlle Anton Solé anomenava solament dues persones, que eren germans, i que es van passar al bàndol carlí: Francisco Romà i Josep Romà. I expressa que encara no se'ls havia confiscat els seus béns ni tampoc ho podien fer perquè «todos sus bienes los llevaban en sus hombros».⁶

El Palau d'Anglesola

En el poble del Palau d'Anglesola, essent batlle Joan Salvia, regidor degà Josep Camps i síndic Josep Vilagrasa, a l'acta es declara que la llista de subjectes que s'han incorporat a la facció són Juan Falip, José Antonio Pifarré, Jaume Cabrol, Pedro Marsol, José Antonio Miró, Jose Niubó i Sebastian Palau. També deia l'acta que a cap d'ells encara no se'ls havia confiscat cap bé ni immobles, perquè cap d'ells en posseïen.⁷

Golmés

L'acta, datada el 16 de febrer de 1837, era signada pel batlle Josep Torrelles, com a regidor Salvador Jovells i en el càrrec de síndic Ramon Camats, enumerava «tots els veïns que havien marxat de la població per enfilel-se als rebels i fins aquesta data foren»: Juan Bisas (de renom Jaumillo), Ramon Anton (de renom Guis), Juan Solé (de renom Turals), Juan Costafreda (de renom Patrón), Francisco Barqué (renom Baleri), José Rubinat (de renom Nano), i Francisco Rubinat (de renom Tano). A cap d'ells se'ls van poder confiscar cap bé perquè no tenien res al seu nom.⁸

RECERQUES I CAPTURES DELS FACCIOSOS

De forma oficial, les recerques i captures dels facciosos eren comunicats a diari a la Diputació de la Província de Lleida i aquesta ho publicava al butlletí diàriament. El comandaments dels exèrcits nacionals feien arribar els resultats de les batalles que lliuraven amb els carlins: presoners, ferits i morts i els que eren morts... «eran pasados por las armas, por sus crímenes».⁹ D'aquesta relació, que amb els corresponents fets enumero, també podem completar la llista dels facciosos del Pla d'Urgell.

3. Diputació Provincial de Lleida. Arxiu Històric, C-8-212495, p. 5.

4. Diputació Provincial de Lleida. Arxiu Històric, C-648-21495, p. 3.

5. Diputació Provincial de Lleida. Arxiu Històric, C-648-21495, p. 4.

6. Diputació Provincial de Lleida. Arxiu Històric, C-648-21495, p. 4.

7. Diputació Provincial de Lleida. Arxiu Històric, C-648-21495, p. 5.

8. Diputació Provincial de Lleida. Arxiu Històric, C-648-21495, p. 6.

Bell-lloc / Golmés

La nit de l'11 d'agost de 1836, una nit lluïda d'estels i envoltada d'una claror inusual, un grup de facciosos trencaven la tranquil·litat en el veí poble dels Alamús. Segons l'acta d'aquests fets, signada pel jutge de primera instància de la província, Sicília Meca, es va donar ordre de recerca i captura pels fets d'atropellaments contra la persona de l'alcalde i altres persones que no s'esmenten. I els integrants de la facció d'aquests atropellaments foren: Josep Clota (anomenat l'Hereu del Cama de Bell-lloc), Joan Canela (veí de Bell-lloc), Josep Rubinat (veí de Golmés, anomenat Nano), Francisco Rubinat (Tano), Ramon Cajon (anomenat Cajón i veí de Bell-lloc), i Bautista Solsona (anomenat Terrible, veí de Vilanova de la Barca). Tots ells van ser reclamats per l'esmentat jutge perquè es presentessin en el temps de l'edició de tres edictes, amb el marge de nou dies, per respondre davant de la justícia. Van passar els dies i no es van lliurar, per la qual cosa van ser declarats «reos prófugos».

Linyola

En la circular de captures i en defensa de la seguretat pública són reclamats a l'arrest dos veïns de Linyola: Esteban Vinaixa (desertor del regiment de Sant Fernando, d'ofici labrador, de vint anys d'edat que, quan va començar a servir a l'exèrcit, era solter, cabell negre, ulls marrons, el nas mitjà, barbamec, boca grossa i moreno de pell) i Pablo Vallès (solter, labrador, de dinou anys d'edat, alçada regular, cabell castany, ulls marrons, el nas punxent, la barba clara, cara rodona de bon color i vesteix com els pagesos del país).

El 25 de maig de 1835 hi va haver un combat entre un grup de seguidors de Carles i veïns que defensaven els seus béns. Arran d'aquesta trifulga hi va haver sis morts d'entre vint-i-cinc i quaranta anys: Jaume Coca Burgués, Ramon Bové i Vila, Ignasi Cascallo i Falcó, Manuel Martí i Mingot, Josep Planes i Serret i Joan Agulló i Vergé.¹⁰

Els Arcs

En recerca i captura hi havia els veïns que sortien esmentats a l'edicte del jutge de primera instància de Balaguer, Lluís Coumes i Gay, i que eren: Joan Martí (anomenat lo Teulé), Josep Sellart i Bonaventura Alvareda (anomenat lo Falipet). Se'ls acusava, per causa criminal d'aprensió, contra Francesc Aldomà, també dels Arcs, per robar-li els diners al seu pare, Llorenç Aldomà, i al mateix temps d'haver mort el cavall que aquest cavalcava.

El Palau d'Anglesola

El dia vint-i-quatre de març de 1838, Joan Toro, facciós, que havia estat soldat del Palau d'Anglesola, es va lliurar al govern de Lleida per acollir-se al programa de reinserció i perdó de l'Estat. També el mateix any es publica una llista de facciosos capturats: Martí Pons (veí del Palau d'Anglesola), Isidre Prats (veí de Miralcamp) i Antoni Rubinat (veí de Golmés). Igualment amb els tres esmentats del Pla d'Urgell, hi havia una llista de carlins que es van lliurar i que constava de vint-i-dos homes més.

A finals d'any hi havia al dipòsit de facciosos empresonats a Lleida encara quaranta tres carlins (entre aquests hi havia Miquel Camps, del Palau d'Anglesola; la resta de presoners eren de Golmés, Cervià de les Garrigues, Àger, Berga, Tàrrrega, Vallfogona, Arbeca, Anglesola, Vilagrassa, els Omells i Lleida).

De les presons de Talarn hi havia una ordre de recerca i captura per fuga l'11 de novembre de 1839. Es tractava d'individus pertanyents a la companyia de tiradors: els sergents segons Joan Molins i Raimundo Teix i els soldats Pere Font i el veí de Palau d'Anglesola, Antonio Dos; la descripció del darrer era: «edat 20 anys, estat casat, estatura alta, el color de la pell del color del blat, el nas regular, sense pèl a la barba, ulls blaus i cabell negre».¹¹

9. Diputació Provincial de Lleida. Arxiu Històric, C-648-21495, p. 6.

10. Vegeu Esteve MESTRE I ROIGÉ, *Història de Linyola* (Lleida, Pagès Editors, 1987).

11. Arxiu particular Sebastià Garralon Viles.

Ivars d'Urgell

En una ordre de recerca i captura es relata que un veí d'Ivars d'Urgell, Ramon Entrellardat, estava empresonat i lligat de mans, amb cadenes als peus, que es va escapar de l'hospital de Tàrrega, on rebia les cures. La seva descripció era: «pagès, solter de vint anys d'edat, veí d'Ivars, estatura regular, cabell negre, ulls marrons, nas regular i corrent, poc pèl a la barba, la cara rodona i bon color de pell».¹²

Un altre individu en recerca i captura era Francisco Solé. Nascut a Bellpuig però veí d'Ivars, es va fer fonedís de l'hospital de Cervera, on era presoner, en un descuit dels metges que l'atenien. Responia a la descripció següent: «estatura alta, cabell i els ulls negres, barba també de color negre i espessa, la cara vermellosa i rodona, el nas regular i tenia vint-i-sis anys».¹³

Castellnou de Seana

A la vila de Castellnou hi havia tres carlins integrants de famoses faccions: l'un era Josep Pubill, que era presoner al dipòsit de facciosos de Lleida i havia militat a la facció que encapçalava l'anomenat Bep de l'Oli. I els altres dos veïns eren Joaquim Cerdà i Josep Balaguer, integrants de la facció del capitost anomenat el Llarg de Copons.¹⁴

Barbens

A Barbens Jaume Duart va desertar de la milícia nacional per passar-se al bàndol carlí.

Vilanova de Bellpuig

Hi havia un veí de Vilanova en recerca i captura. Es tractava de Llorenç Bandia i la seva descripció era la següent: «estatura regular, cabell castany, ulls blavencs, nas punxegut, no tenia barba, cara llarga amb una berruga al costat esquerre, de la mida d'una nou, ros i vestit a l'estil del país».¹⁵

EPISODIS DE LA PRIMERA GUERRA CARLINA AL PLA D'URGELL*Fondarella*

En un comunicat al Govern Militar de Lleida l'alcalde de Fondarella afirmava que el rector del poble havia abandonat la parròquia el dia tres de juliol de 1837 en direcció a Solsona. Una anotació al costat de la missiva donava a entendre que havia marxat per esdevenir carlí i com que a la zona de Solsona hi havia alguna facció famosa, hi havia ingressat.¹⁶

El Palau d'Anglesola

A la població del Palau d'Anglesola diversos van ser les escomeses que van fer les tropes de Carles de Borbó:

1. Assetjament

Als pocs dies van tornar les tropes de Carles, una facció comandada per un tal Anton Rius de Borges Blanques d'Urgell, ens volien fer obrir les portes amb crits i insults però nosaltres no vam voler obrir de cap manera. Jo en aquests dies ja no formava part de l'Ajuntament, van fer un impossible per poder entrar i al veure que no tenien manera van escalar pel balcó de la part de solixent i llavors vam obrir les portes de casa amb molta por a no ser morts a cops de sabre, després no vam posar resistència, perquè els vam conèixer que eren de les tropes de Carles, que en dita època portaven pres lo senyor Rector de les Borges Blanques i demanaven 300 dobles de quatre d'or per al seu alliberament.

12. Arxiu particular Sebastià Garralon Viles.

13. Arxiu particular Sebastià Garralon Viles.

14. Arxiu particular Sebastià Garralon Viles.

15. Boletín Oficial de la Provincia de Lérida, núm. 99 (7 de desembre de 1838).

16. Diputació Provincial de Lleida. Arxiu Històric.

De seguida ens prengueren una euga de cinc anys, no la van pagar i tampoc ens van fer cap rebut, però no volgueren res més de nosaltres i ja no ens van molestar.

2. Assetjament

No va ser fins al dia 5 de març d'aquest any 1837, que feren cap a l'hora d'anar a descansar, trucaren a la porta, tornaren a ser 104 homes que amb crits i insults deien que portaven un comunicació escrita, quan veieren que nosaltres ni respiràvem el van llençar per sota la porta, amb la intenció que no fes resistència, dit part era signat del nebot del Llarg de Copons i d'un tal San Juan...

3. Assetjament

En el mes de maig d'aquest mateix any, va venir un tal Salvador Carulla del poble veí de Golmés i uns quants mes de la mateixa facció. Van venir a primera hora del dia i ens van prendre una altra euga que tenia quatre anys, aquesta ja havia pollinat una mula. No ens va fer cap rebut ni fer-nos cap comprovant, jo m'exclamava de donar-me compte que perdia moltes coses de valor.

Van amenaçar-me, que si no callava en donarien cent bastonades.

Jo els vaig contestar que si no en tenien prou de donar-me les bastonades, que també em podien matar si volien.

Al veure'm tan empenyat i contestar-los com aquell que tant li fa el que podia passar, se n'anaren amb l'euga. I amb aquesta ja eren dos les que m'havien robat sense poder-les cobrar, només me'n quedava una i perquè no la prenguessin vaig determinar de portar-la a Lleida per no perdre la mena de les eugues.

4. Assetjament

Aquest cop van venir els cristins de Mollerussa, era la mitjanit i van trucar a la porta per obligar-nos a anar de bagatge.

El nombrós grup era format, a més a més, de la tropa de l'Ajuntament del poble i també hi havia el secretari. Està més clar que no vaig voler obrir les portes donant per fet que aquests també eren lladres. L'excusa, demanar a un de l'Ajuntament que els deixessin passar per així entrar ells i robar-nos...

5. Assetjament. Dia 4 d'agost

Als principis de mes de juliol d'aquest any [1840] van passar lladres o contraris de Domingo Simó a sol post i passaren a la seva era i es va emportar al Domingo Simó i no va tornar més al poble.

A primers d'agost va venir una tropa de soldats de 500 homes, només feien que amenaçar i com sempre a casa meva hi havia el principal dels soldats, el que manava que en aquells moments no sabia el seu nom. Van manar als quatre contribuents principals del Palau que érem jo, Josep Sabaté, Pere Serrano, Jeroni Espinet i Jaume Bonjorn. Després van demanar que fes acte de presència el Rector i de seguida sense dir res ens portaren a la prevenció, acte seguit van demanar la presència dels hereus de casa Simó i l'Ajuntament.

El temor que tenia era que a tots aquests que he anomenat, no forméssim destí en un sorteig per a matar-nos. Part de tots nosaltres vam estar fins a les quatre de la tarda del següent dia retinguts, era dia quatre d'agost, rodejats de la tropa ens van fer anar a la vila d'Arbeca. Els familiars que quedaven sense cap mena d'explicació bocabadats als llindars de les llars van córrer a parlar amb el capítost principal amb grans crits, aterrits pel que podia passar. Aquest els va respondre:

- Que si Josep Sabaté, Pere Serrano i Jeroni Espinet pagaven la quantitat de 40 onzes d'or els posarem en llibertat.

Amb aquest decret, amb aquesta quantitat tan crescuda, van decaure anímicament i pensant que moririen tots, van arribar a Arbeca, els van fer dormir a la casa de la vila i Zurbano era a les Borges Blanques, era home que per no res feia matar al més pintat i també li agradava el pegar, com mes endavant explicaré.

Dit dia 5 de nosaltres varen fer el pagament de les 40 onzes d'or a Arbeca i ens va deixar en llibertat, de seguida lo batlle del Palau i jo, amb 60 soldats, ens van fer anar amb dita partida de diners en direcció de les Borges Blanques, Zurbano era a ca l'Olivart i allí van donar els diners, en presència seva i mentre comptaven els diners, dit Zurbano no parlava d'altra cosa que de matar i ataconar i sempre contra el poble del Palau d'Anglesola. Acusaven el poble de ser el culpable de que s'haguessin emportat a Domingo Simó.¹⁷

17. Arxiu particular de Sebastià Garralon Viles.

I si amb tot aquests episodis encara no n'hi havia prou, es va imposar al poble una quantiosa multa de 1200 lliures moneda catalana.

5 de setembre de 1840

A l'arxiu municipal del Palau d'Anglesola hi ha un llibre d'actes de l'any 1838 on «s'assenten tots els consells y altres notes de dita Universitat del Palau de Anglesola». S'hi indica que estaven reunits tots els integrants del consistori, amb caràcter d'urgència, per poder retornar a Pere Serrano, Josep Sabaté i Jeroni Espinet la quantitat de 1200 lliures en moneda catalana, que van deixar per pagar la multa que el Brigadier Martin Zurbano va imposar «por un hecho que no hay necesidad de mentir», a causa que el poble es trobava arruïnat a conseqüència de les pèrdues i vexacions que va patir durant la guerra civil.

La reina passa pel Pla d'Urgell

El dia 22 de juny de 1840, la regent reina d'Espanya, vídua de Ferran VII, Maria Cristina juntament amb les seves dues filles, la futura Reina Isabel II i la infanta Lluïsa Fernanda, amb una comitiva de mil dos-cents soldats de cavall i el general Espartero, es dirigia a Barcelona per anar a prendre les aigües. Diuen que hi havia un seguici de 10.000 soldats que cobrien la carretera general des de Lleida a Cervera i així resguardaven el seguici reial de qualsevol atac de les tropes opositores.

La milícia nacional de Torregrossa

A Torregrossa hi havia mobilitzada la milícia nacional, encapçalada pel subtinent Narciso Vilamajó i que els pobles que tenien cura en les despeses obligatòries per conformar el pressupost de manteniment d'aquest batalló eren: l'Albi, Cervià de les Garrigues, Arbeca, Puig-gròs, Miralcamp, Mollerussa, Golmés, Castellnou de Seana, el Palau d'Anglesola, Bell-lloc, els Omellons i els Alamus. La llista d'aquesta milícia a Torregrossa era la següent:

Narcis Vilamajó	Subtinent	Pere Curcó
Miquel Brufau	Sergent	Bautista Brufau
Joan Capell	Sergent	Pere Fontanet
Joan Capdevila	Caporal 1r	Jaume Cortada
Joan Ruiz	Caporal 1r	Benito Roca
Miquel Vilamajó	Caporal 1r	Antonio Ruiz i Segura
Roc Capell	Caporal 2n	Ramon Bartolo
Antoni Guino	Caporal 2n	Josep Vidal
Joan Mó	Corneta	Antonio Cortada
Francesc Cordon		Mateu Puig
Josep Farre		Jaume Minguell
Ramon Capell i Capdevila		Rogelio Mingells
Ramon Capell i Vall		Jaume Blanch
Roc Puig		H. Riera
Ramon Capell i Solè		Ramon Capell i Balcells
Francesc Cases		Narcis Puig
Josep Vals		Antoni Capell
Jaume Cabus		Antoni Pons
Gabriel Marsol		Jaume Reix
Miquel Lloberas		Francesc Solsona
Ignasi Biosca		Joan Cases
Antonio Yase		Vicent Peiró
Antoni Peiró		Ramon Capell
Rogelio Miquel		Llorenç Bell-lloc
Josep Domenech		Joaquim Mó

Aquesta companyia era formada per cinquanta integrants; la relació dels noms va ser feta arran d'una inspecció de l'alferes de cavalleria Antonio Florejachs per tal de poder fer el corresponent repartiment de sous de subsistència el dia tres de maig, a la vila de Torregrossa.

El mes de juny de 1838, l'import que rebia l'esmentada milícia de l'administració de vendes de la província, a través dels corresponents rebuts cobrats als pobles, fou de 6.645 rals. La seva distribució a la tropa va ser de la següent manera:

- *Per quaranta-tres soldats de la milícia nacional que hi havia a Torregrossa, la quantitat de 4 rals diaris per cada soldat donen 172 rals cada dia i que, per conseqüent, el mes de juny consta de trenta dies: 5.160 rals.*
- *Pel pagament d'igual forma al corneta de la companyia a raó de 4 rals i 17 maravedisos diaris, tot el mes: 135 rals.*
- *Pel pagament a tres caporals de primera, a raó de 5 rals diaris i, per tot el mes de juny, els toca 450 rals.*
- *Pel pagament a dos caporals de segona, a raó de 4 rals i 17 maravedisos cada dia els pertoca 270 rals.*
- *Pel pagament a dos sergents de segona, a raó de 5 rals i 17 maravedisos cada dia els pertoca 330 rals.*
- *I pel que correspon al subtinent, a raó de 10 rals cada dia li pertoca 300 rals.*

Aquest excepcional document, sotasignat pel batlle de Torregrossa Jaume Minguell, és dels pocs que es conserven en bon estat.¹⁸ En el document també es fa referència que les existències del mes anterior eren nul·les i hi consta que encara devien al corneta Joan Mó 18 socors, a 4 rals i 17 maravedisos diaris, que sumaven vuitanta-un rals, que són els que, per no haver-hi diners a la caixa, encara se li devien.

La milícia a Golmés

La vila de Golmés és esmentada a l'acta de la Junta de la Milícia Nacional, on s'afirma que a part dels oficials que anomeno a continuació hi havia 80 soldats més, equipats amb divuit fusells.¹⁹

Capità	Joan Arnaldo (Falip)	Caporal	Josep Barqué (Rosanyo)
Tinent	Ramon Arnaldo	Caporal	Salvador Sol
Tinent	Ramon Calvis	Caporal	Josep Barqué
Sotstinent	Antoni Vilalta (Tio)	Caporal 2n	Mariano Vilalta
Sotstinent	Salvador Calvis	Caporal 2n	Aleix Carulla
Sergent	Francesc Moragues	Caporal 2n	Isidre Cots
Sergent	Francsec Arnaldo	Caporal 2n	Ramon Camats
Sergent	Ramon Jovells	Caporal 2n	Ramon Moragues (Buli)
Sergent	Josep Minguell (Farre)	Caporal 2n	Ramon Palau
Sergent	Josep Sol i Barquè		
Caporal	Ramon Vilalta		
Caporal	Miquel Calvis		
Caporal	Francesc Oriola		

18. Milícia Nacional de Lleida.

19. Milícia Nacional de Lleida. Vegeu també Josep M. PALAU, *Recull històric de Golmés*.

Més milícies al Pla

També a Linyola hi ha notícia d'una campanya de la milícia nacional, on segons el vocal dipositari de la junta de recursos del partit de Balaguer, en data del 30 de setembre de 1838, es lliura, segons els pressupostos i llistes de les revistes corresponents a aquest mes, la quantitat a repartir de 5.310 rals.

Als Arcs hi consta, literalment, "un tros de companyia" mobilitzada i se li assigna 990 rals per pagar les despeses del mes de setembre.

En una circular que la Diputació emet es fa referència a la totalitat de diners que cada poble de la província ha pagat a l'apartat dels queviures "valorats" a les tropes nacionals. Aquests diners anaven destinats a pagar el pa i el pinso de la cavalleria així com el sou dels soldats i feien relació als anys 1836, 1837 i 1838.

Els rebuts que cada corporació local expedia no eren vàlids si no estaven verificats per la companyia per a la qual se'ls expedia, especificant la classe, la quantitat de l'abast i la data del lliurament degudament signada pel cap de la companyia. Aquest els havia de valorar en rals i maravedisos segons indica l'ordre aprovada el dia 11 de març de 1838. Com a pagament de les despeses de l'apoderat general nomenat per la Diputació, cada consistori havia de lliurar l'1 per cent del total a rebre de les valoracions de l'abast dels anys esmentats al paràgraf anterior.

Ofereixo una relació de les poblacions que esmenta una tria que fa referència a la comarca del Pla d'Urgell. Podeu adonar-vos com el Bullidor era comptat com a nucli de població.

Despeses a la milícia nacional

POBLES	Cartes de pagament	Rals-Maravedisos	Termini de l'abast	Destí dels pagaments
ELS ARCS	749 rals i 22 maravedisos	749 rals i 22 maravedisos	Maig- juliol 1838	Milícia nacional
LINYOLA	3.791 ral i 18 maravedisos	3.791 rals i 18 maravedisos	Març-juny 1838	Milícia nacional
BARBENS	170 rals	170 rals	Desembre 1837	Exèrcit
GOLMES	312 rals i 22 maravedisos	312 rals i 22 maravedisos	Novembre 1837 març 1838	Exèrcit
EL PALAU D'ANGLESOLA	887 rals i 10 maravedisos 1176 rals i 3 maravedisos	2.066 rals i 6 maravedisos	Maig-juliol 1837	Exèrcit
TORREGROSSA	575 rals	575 rals	Juny i juliol 1837.	Exèrcit
VILASANA	298 rals i 20 maravedisos 17 rals i 22 maravedisos	298 rals i 20 maravedisos 17 rals i 22 maravedisos	Maig-setembre 1838 Agost 1838	Exèrcit
IVARS D'URGELL	919 rals i 1 maravedí	919 rals i 1 maravedí	Novembre 1837 Març-abril 1838	Exèrcit i Milícia nacional.
BELL-LLOC	2.110 rals i 30 maravedisos 116 rals i 1 maravedí	2.110 rals i 30 maravedisos 116 rals i 1 maravedí	Abril-agost 1837 Abril-maig 1838	Exèrcit i Milícia Milícia provincial
BELLVIS	3.200 rals i 8 maravedisos 831 rals i 19 maravedisos	4.031 rals i 27 maravedisos	Novembre 1836 Febrer-agost 1837 Maig-juny 1838	Milícia nacional i Exèrcit
EL POAL	1.627 rals i 10 maravedisos 30 rals 38 rals i 4 maravedisos	1.657 rals i 10 maravedisos 38 rals i 4 maravedisos	Juliol-agost 1838 Novembre 1836	Milícia nacional i Exèrcit Exèrcit
VALLVERD	372 rals i 27 maravedisos	372 rals i 27 maravedisos	Març i maig 1838	Milícia nacional i Exèrcit
CASTELLNOU DE SEANA	405 r. i 24 m. 113 r. i 12 m.	519 rals i 2 maravedisos	Febrer-novembre 1836 Febrer 1837 Abril 1838	Milícia nacional i Exèrcit
TORREGROSSA	7.043 rals	7.043 rals	Març a juliol 1838	Milícia nacional i Exèrcit
MIRALCAMP	19 rals i 2 maravedisos 515 rals i 16 maravedisos 125 rals	659 rals i 18 maravedisos	Desembre 1836 octubre 1837 març-setembre 1838	Caporals exèrcit Exèrcit Cossos francs
EL BULLIDOR	144 rals	144 rals	Setembre 1837	Exèrcit i Milícies provincials

